

HILVERSUM PAS OP! Het Heideveldpark of West-Indië wijk

door Annette Koenders

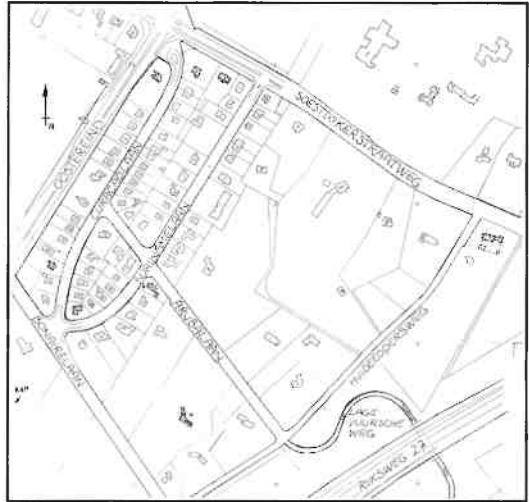
Op zaterdag 1 juni hield de Stichting "Hilversum Pas Op" haar jaarvergadering in het Klooster "De Stad Gods". Bij die gelegenheid hield de cultuur-historica drs Annette Koenders een dia-lesing over het ontstaan en de ontwikkeling van het Heideveldpark, ook wel de West-Indiëwijk genoemd. De lezing werd gevolgd door een rondleiding in de betreffende wijk.

Op verzoek van de redactie van "Eigen Perk" vatte Annette Koenders haar lezing kort samen.

Annette Koenders werkte tijdens en na haar studie bij de afdeling monumentenzorg van de gemeente Hilversum. Zij was verantwoordelijk voor de monumenten rapportages over de noordelijke villawijken en die voor het centrum (zie elders in dit nummer). Door bezuinigingen kon haar contract niet worden verlengd; een zeer gevoelig verlies voor het monumentenbeleid in Hilversum. Ze woont sinds kort in Madrid, maar is zelfs op afstand bereid om te blijven meewerken aan publikaties over de Hilversumse monumentengeschiedenis.

De ontwikkeling van villaparken

Ook het Heideveldpark of de West-Indië wijk heeft zijn plaats in de ontwikkeling van Hilversum tot dorp waar het goed wonen was voor degenen die de grote stad wilden ontvluchten en van de natuur wilden genieten. In de tweede helft van de 19^e eeuw ontwikkelde zich langs de as, de weg van 's-Graveland naar Soestdijk, een lintbebouwing van grote villa's voor de welgestelden uit Amsterdam. Later ontstonden langs deze as de villaparken. Naar aanleiding van de nieuwe levenshouding waarin de natuur een zo belangrijke rol speelde zagen particulieren en exploitatiemaatschappijen een goede taak voor zich weggelegd: zij kochten gronden op en ontwikkelden die zo dat er een villapark kon ontstaan. Dat wil zeggen, zij legden wegen aan,

Het Heideveldpark ofwel de West-Indië-wijk naar de situatie op 1 juni 1991. Het tweede park (na het Alexanderpark) dat in 1903 werd aangelegd aan de zuidzijde van Hilversum. De ontwikkeling verliep traag zodat uit alle perioden kenmerkende voorbeelden van bouwstijlen te vinden zijn. De aanleg van de A27 en het Oostereind hebben de belevingswaarde van dit woongebied nadelig beïnvloed.

bouwden soms al enkele villa's en boden vervolgens het paradijsje ter overname aan de gemeente aan.

De overname (kosteloos) was noodzakelijk om de terreinen als bouwterreinen te kunnen verkopen. De wegen werden openbare wegen en de gemeente was voortaan verantwoordelijk voor het onderhoud. De particulier of exploitatiemaatschappij moest nog wel een bedrag in de gemeentekas storten voor de verharding van de wegen en het leggen van gasbuizen.

De eerste en belangrijkste villaparkontwikkeling vond plaats aan de noord-west zijde van Hilversum langs de 's-Gravelandseweg. Langs de Soestdijkerstraatweg zette zich lang de lintbebouwing door. Uiteindelijk werden ook aan die

Voor 1910 werden slechts twee villa's in het gebied gebouwd, waaronder Curaçaoalaan 6 van 1904, oorspronkelijk "Maria" geheten. Villa's van die tijd zijn een symbool van welgesteldheid. (foto: J.E.L.)

zijden twee parken aangelegd: het Alexanderpark in 1898 en het Heideveldpark in 1903. In 1913 werd aan de Zuidzijde van het dorp, langs de Utrechtseweg nog het park 't Hoogt van 't Kruis aangelegd.

Het Heideveldpark: een trage start

Het Heideveldpark werd in 1903 aangelegd door de Naamlooze Vennootschap Hilversumse Exploitatiemaatschappij van Onroerende Goederen op een bosland achter de buitenplaats Heideveld. Op het terrein bleven staan de chalet Heideveld (Soestdijkerstraatweg 88) met een tuinmanswoning (Surinamelaan 5, gebouwd rond 1880) en de tol die in 1900 "tot voorbij Heideveld" was verplaatst. De tol stond aan de Soestdijkerstraatweg in het verlengde van wat nu de achtertuinen van de huizen aan de Surinamelaan zijn. In 1931 werd de tol afgebroken.

In beginsel werden alleen de eerste delen van de Curaçaoalaan en de Surinamelaan met de dwarsweg Arubalaan aangelegd die in 1904 door de gemeente werden overgenomen. In 1908 werden pas de rooilijnen vastgesteld en de namen aan de wegen gegeven. In 1918 werden de beide uiteinden van de Curaçaoalaan en de Surinamelaan met een ontsluiting aan de toen-

malige Lage Vuursche weg (in 1974 Bonairelaan genoemd) aangeboden aan de gemeente.

De ontwikkeling van de bebouwing kwam vanaf 1920 op gang. Een van de redenen van deze vertraging was dat het park vrij ver van het centrum lag en daarom moeilijker bereikbaar was. Vóór 1910 werden in het park slechts twee villa's gebouwd: Curaçaoalaan 6 en Surinamelaan 15. Deze twee villa's laten nog iets van de grandeur zien waarmee de villaparken oorspronkelijk werden ingericht: de villa's waren toen nog groot en gaven uiting aan de welgesteldheid van de bewoners, waarvoor met name de Jugendstil zeer geschikt was. Toen het park tot ontwikkeling kwam was deze periode voorbij. De wil om buiten te wonen in een natuurlijke omgeving bleef bestaan maar de groep bewoners was minder welgesteld. Extra ruimte voor bedienden was niet meer nodig. De landhuizen dienden voor permanente bewoning en lijken meer uit de natuurlijke omgeving gegroeid te zijn, in plaats van daaruit naar voren te springen. De stijlen die zich hier het beste voor leenden waren de Amsterdamse school (J.H. Slot, E. Verschuyt, C. de Groot) en het Romantisch Expressionisme (W. Hamdorff, Th. Rueter). Een architect merkte in die periode op dat met de bouw van deze kleinere landhuizen op kleinere percelen het begrip buiten wonen haast een parodie werd.

Versnelde ontwikkeling

Aan het einde van de jaren '20 ontstond er interesse om de terreinen langs het onverharde oostelijke deel van de Arubalaan tot bouwterreinen te ontwikkelen. De gemeente was niet gecharmeerd van het idee om meer bosgrond zonder vooraf vastgesteld plan op te offeren aan de landhuisbouw. Rond 1928 werden er twee landhuizen gebouwd op de terreinen van de heren Feith en Carp. Deze landhuizen, waarvan één was ontworpen door W. Hamdorff zijn afgebroken. De definitieve invulling van het oostelijk deel begon na 1950 toen een verkavelingsplan werd gemaakt door de architect Briet.

Tussen 1920 en 1940 werden 41 landhuizen in het park gebouwd. Gedurende de jaren '40 werd er om voor de hand liggende redenen geen bouwactiviteit ontplooid (alleen Surinamelaan 8 en Soestdijkerstraatweg 106 werden ge-

bouwd) maar deze teruggang werd in de jaren '50 ingehaald: Het ei-vormige terrein tussen de Curaçaalaan en de Surinamelaan werd bebouwd en met de verdere verkaveling van de bouwterreinen weer een aanvang gemaakt.

In het park staan dan ook verschillende voorbeelden van de landhuisbouw uit de jaren '50. Opvallende kenmerken zijn het ontwerpen van huis en garage als eenheid, de toepassing van het zadeldak met het uitkragen van de gevel, het korfvormige balkon en het toepassen van ideeën ontleend aan het functionalisme en de Delftse School. Een apart type is de (semi)bungalow.

Sindsdien is de verkaveling doorgegaan. In de 70er jaren worden hoeken aan de gevel ontworpen waardoor de "gevelwand" werd vermeden. Het aanzicht wordt verder gekenmerkt door het gecombineerde materiaalgebruik van lichte baksteen en hout. In 1988 werd het grote terrein dat bij de eerste villa in het park, Curaçao-

laan 6, hoorde verkaveld en bebouwd met twee moderne huizen. Kenmerken van de moderne huizen zijn het zadeldak en de glaspuien die doorlopen tot de grond.

Het Heideveldpark in de knel

De veranderingen die in de loop der tijd in de omgeving hebben plaatsgevonden hebben invloed gehad op de inrichting en de beleving van het park. De aanleg van het Oostereind rond 1970 heeft tot gevolg gehad dat de Arubalaan en de oorspronkelijke hoofdingang tot het park, de Cuaçaalaan werden afgesloten. Het Oostereind en de Rijksweg A27 geven ook een achtergrond van geluid. De laatste grootschalige ontwikkeling is de bouw van de hoofdkantoren van de Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken.

In het park is uit elke periode wel iets te vinden en daarom is een hele ontwikkeling van ideeën en wijze van inrichten te volgen.

De villa Arubalaan 6 is een fraai voorbeeld van het Romantisch Expressionisme. Architect Th. Reuter, 1928. Opvallend zijn de gebogen dakvormen en de afdekking met riet en pannen. Ook werd in de geest van de Amsterdamse school veel gewerkt met hout en hadden alle ramen oorspronkelijk een roedeverdeling. (foto: J.E.L.)